

Knjiga Zrinke Blažević *Ilirizam prije ilirizma* predstavlja relevantan korektiv za našu intelektualnu sredinu u kojoj pojam ilirizma često ima stereotipne negativističke konotacije, a istodobno u okvirima europske historiografije nudi mogućnost usporedbe sa sličnim konstruktima velikih etničkih i nacionalnih zajednica koje su proizvodiile slične ideologeme i bliske nacionalno-političke, ideološko-kulturološke programe i utopijske projekcije. Pisana s relevantnih kritičkih pozicija suvremene historiografije i kulturologije, istodobno do kraja argumentirana preciznom analizom samog materijala u svakom detalju, ova prvenstveno historiografska knjiga otvara interdisciplinarni dijalog s raznim disciplinama: s poviješću književnosti, s poviješću kulture, s geografijom, politologijom, ideologijom, pa i sa suvremenom mitologijom.

Dunja FALIŠEVAC

Povijest jednog mračnog osjećaja

Marc Ferro, *Resentment in History. Preveo na engleski Steven Rendall, Cambridge: Polity Press, 2010., 248 str.*

Povjesničar Marc Ferro u našoj je historiografiji razmjerno dobro poznat, iako možda „zaobilaznim putem“. Naime, neka njegova kapitalna djela, poput biografija maršala Petaina i ruskog cara Nikole II.,¹ te njegove povijesti filma² ili Ruske revolucije³ u Hrvatskoj još nisu doživjele prijevode, makar se i u svjetskim razmjerima smatraju standardnim djelima historiografije, štivom koje se ne propušta. Posebno je interesantna činjenica da Marc Ferro, kao povjesničar 20. stoljeća, od svojih početaka djeluje i usko surađuje s povjesničarima škole Analā, od kojih je do otprilike sredine 1970-ih godina svjetska (a u velikoj mjeri i hrvatska) javnost bila navikla na radove s područja srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti. Naime, nakon 1968. godine Fernand Braudel odlučio je pomladiti i osvježiti časopis *Annales. Economies, sociétés, civilisations*, te u njega uvesti mlade povjesničare poput Jacquesa Le Goffa, Emmanuela Le Roy Laduriea i upravo Marca Ferra.⁴ Jedna od zadaća Marca Ferra bila je pokušati u časopis uvesti svježije teme iz povijesti 19., a napose 20. stoljeća. Od tada se povjesničari oko časopisa *Annales*, iako i dalje u manjini s obzirom na druga povijesna razdoblja, sustavno bave i problemima moderne povijesti, a Marc Ferro (uz Françoisa Fureta, Mauricea Agulhona i neke druge) jedan je od njihovih korifeja.

Budući da u historiografiji ipak postoji kakav takav konsenzus kako neka čvrsta metoda ili jedan određeni metodološki smjer škole Analā ne postoji, te da je zajedničko

¹ Marc FERRO, *Pétain*, Paris: Fayard, 1987.; *Nicolas II*, Paris: Payot, 1990.

² Marc FERRO, *Cinéma et Histoire*, Paris: Bibliothèque Médiations, 1977.

³ Marc FERRO, *La Révolution de 1917*, Paris: Albin Michel, 1997.

⁴ Peter BURKE, *The French Historical Revolution: The Annales School, 1929-89*, Stanford University Press, 1990., 43 (dalje: BURKE, *The French Historical Revolution*).

svim pripadnicima škole tek sustavno izbjegavanje političke događajnice kao narativne matrice, Ferro je izuzetno zanimljiv povjesničar. Mnogi kritičari časopisa *Annales* i kruga povjesničara koji su ga zagovarali predbacivali su im bježanje od tema iz 20. stoljeća i tvrdili kako je Braudelu bilo donekle moguće izbjeći nizati ličnosti i događaje pišući o ranonovovjekovnom Mediteranu u vrijeme Filipa II., no kako bi isti stil bio teško primjenjiv kada bi se trebalo zaobići jednog Napoleona, Bismarcka ili Staljina.⁵ Tijekom čitave svoje karijere Marc Ferro se upravo stavlja u koštac sa sada već nekadašnjim kritikama škole Analā, dokazujući da su interdisciplinarnost, interes prema ekonomskim strukturama, kulturnim, antropološkim i etnološkim fenomenima itekako bitni za proučavanje 20. stoljeća. Ferro je među rijetkim povjesničarima iz kruga povjesničara oko Analā koji je izdao više biografija, koji se primio u koštac s pisanjem sinteze čitave povijesti Francuske.⁶ Ferro je pritom svjesno odstupio od kanona, odrekao se nekih dotadašnjih odlika škole Analā, te pokušao u svoj nekonvencionalni pristup ipak integrirati i neke dijelove koje su dotadašnji povjesničari oko *Annales* i Braudela zanemarivali, kao što je klasična povijest diplomacije i politike, kakvu je u Francuskoj predstavljao Pierre Renouvin.

Upravo tipične odlike, i po metodologiji i po izboru tema i općenitom pristupu, ima i novija knjiga Marca Ferra, jednostavnog naziva *Resentment in History*, objavljena 2010. na engleskom jeziku, odnosno tri godine ranije na francuskom pod nazivom *Le Ressentiment dans l'histoire*.⁷ Djelo se zapravo sastoji od zaključka i četiri odvojena eseja u kojima se proučavaju određeni segmenti povijesti diljem svijeta, koje povezuje autorova potraga za jedim osjećanjem – prijezirom. Iako je Marc Ferro povjesničar 20. stoljeća, on u svojim esejima ne preže ući dublje i u ranija razdoblja. Tako već u uvodnom eseju razrađuje korijenje prijezira u antici, kod grčkih i rimskih robova, te kod kršćana i židova u kasnijim razdobljima. Oslanjajući se na neka ranija istraživanja Paula Veynea o ulozi zavisti u grčkom i rimskom antičkom svijetu,⁸ Ferro proučava zavist kao snažan faktor u stvaranju dugotrajnog prijezira, za koji zaključuje da je tipičan za mediteransko područje. Zavist naspram genijalnosti drugih osoba izravno vodi i do osobnog prijezira, te ju je posebice lako pronaći u pojedinačnim slučajevima u povijesti, primjerice kod Cezara i Bruta, Mozarta i Salierija, Charliea Chaplina i komičara W. C. Fieldsa.

Iako Ferra u esejima zanimaju i pojedinci, ipak, njegova je analiza usmjerena na dugotrajne procese, na povezivanje individualnog prijezira s kolektivnim, na dugo trajanje prijezira, odnosno njegove dugoročne posljedice i refleksije u povijesti. On traži povijesnu analizu prijezira u nacionalnoj i kolektivnoj memoriji, memoriji utjecajnih pojedinaca, velikih i malih skupina, političkih aktivista, vjerskih grupacija i sl. Shvaćajući prijezir kao matricu povijesnih ideologija koje izražavaju neki protest, bilo s lijeva ili desna, Ferro posvećuje poseban interes raznim društvenim pokretima, kojima je prijezir jedan od pokretača. Pritom zalazi izuzetno duboko i u analizu velikih problema 20. stoljeća (Ruska revolucija, kolonijalizam, međuratna Europa, komunizam, Višijevska Francuska,

⁵ O tome piše BURKE, *The French Historical Revolution*, 108.

⁶ Marc FERRO, *Histoire de France*, Paris: Odile Jacob, 2001.

⁷ Marc FERRO, *Le Ressentiment dans l'histoire*, Paris: Odile Jacob, 2007.

⁸ Paul VEYNE, *Le Pain et le cirque. Sociologie historique d'un pluralisme politique*, Paris: Éditions du Seuil, 1976.

Alžirski rat, itd.), među kojima se znalački snalazi. To su ustvari teme s kojima je Ferro povezan ne samo historiografski, već i osobno. Njegovo duboko poznavanje alžirskog pitanja u povijesti poslijeratne Francuske ne temelji se tek na stručnom poznavanju situacije i dokumenata, već i na vlastitim iskustvima, budući da je mladi Ferro, baš kao i Braudel mnogo prije njega, povijest predavao u školi u Alžiru, u Oranu gdje je živio punih dvanaest godina (1948-1960). Iako aktivno sudjeluje i u političkim debatama oko Alžira, zastupajući liberalna stajališta, a ostali su ga francuski povjesničari, uključujući i Braudela, uočili upravo zbog njegovog dubokog poznavanja alžirskih tema, islama i komunizma u arapskom svijetu, Ferro će tek od kraja osamdesetih i devedesetih pisati historiografske radove koji se bave problemom kolonijalizma u povijesti,⁹ kada izdaje svoju opsežnu *Histoire des colonisations*.¹⁰ U toj obimnoj knjizi Ferro istražuje motivacije kojima se stvaralo kolonijalno carstvo velikih europskih zemlja, poput Velike Britanije i Francuske, ne svodeći povijesti njihovih osvajanja na puko širenje i grabljenje za teritorijem, nego baš suprotno, minuciozno proučavajući sve razloge, a koji često nisu bili isključivo politički, za osvajanjem i uspostavljanjem kolonija.¹¹

I u knjizi *Resentment in history*, u eseju „Post-Colonization and Communalism“, Ferro se bavi pitanjem sudbina kolonijalnih posjeda u 20. stoljeću, pokušavajući identificirati geneze prijezira kao destruktivne ili revolucionarne motivacijske sile. Bez obzira na taj podatak, autorov stil je jasan i pitak, tako da i slabije upućen čitatelj prati nit kojom ga Ferro vodi, iako će s općih primjera vrlo brzo doći do konkretnih kompleksnih situacija. Kolonije su za Ferra mjesto gdje se tijekom stoljeća kupi i taloži prijezir raznih društvenih skupina – on sam ističe koliko su bolne bile četiri godine okupacije Francuske u vrijeme Drugog svjetskog rata, propitujući se koliko je tek bolna stoljetna kolonizacija pojedinih zemalja. Ferro tako slučaj Alžira najprije kontekstualizira s općenitim karakteristikama francuskih kolonijalnih posjeda. Iskorištavanje i pljačkanje kolonija, mnogo više od same političke uprave i birokracije, prouzročilo je da se kod domaćeg stanovništva u kolonijama poput Vijetnama, Alžira, Kenije, Zimbabvea ili Južnoafričke Republike javlja izraziti prijezir. Upravo te zemlje postaju u 20. stoljeću poprišta najkrvavijih i dugotrajnijih sukoba. Također, Ferro ističe posebnu karakteristiku francuskih uprava, koje su za razliku od, primjerice, Engleza u Indiji, puno više inzistirale na nametanju vlastitih norma, što je potaklo otpor. Alžir je za Ferra dobar primjer u kojemu prijezir igra izrazito bitnu ulogu. Slično poput drugog važnog francuskog povjesničara Alžirskog rata, Benjamina Storea, i Ferro otkriva slojeve alžirskog društva koji su, ogorčeni i izigrani, postupno ekstremizirali i radikalizirali svoje stavove. Republika koja nije održala svoju riječ, razlog je zbog kojega se izgubilo svako povjerenje i respekt prema principima na kojima se navodno temeljila, principima koji su govorili kako u središtu moralnosti leže čast i održavanje riječi. Slijedila su masovna ubojstva i pokolji, egzodus francuskih i europskih stanovnika Alžira (tzv. *Pied-Noir*), a sama je zemlja bila u stanju potpunog rasula. To nepovjerenje, pomiješano s vanjskim događajima poput emancipacije Tunisa

⁹ Kevin J. CALLAHAN, „Marc Ferro (1924-)“, u: *French Historians 1900-2000: New Historical Writing in Twentieth-Century France*, ur. Philip DAILEADER, Philip WHALEN, John Wiley and Sons, 2010., 240-241.

¹⁰ Marc FERRO, *Histoire des colonisations: des conquêtes aux indépendances (XIIIe - XXe siècles)*, Paris: Le Seuil, 1994.

¹¹ Marc FERRO, *Colonization: A Global History*. Routledge, 1997., 11.

i Maroka, Naserove politike u arapskom svijetu, te općenito povratak k islamu doveli su, za Ferra, do rasplamsavanja nacionalizma.¹²

Ferro u svojem eseju vješto povezuje političko s nepolitičkim, te na taj način obuhvaća izuzetno širok spektar tema bez obzira na relativno uzak fokus proučavanja prijezira. Tako autor uočava i prijezir nastao kod žena, koje su se, vjerujući u obećanu emancipaciju i bolji položaj nakon alžirske neovisnosti, pridružile Fronti nacionalnog oslobođenja (FLN) i hrabro borile, da bi kasnije na njihove zahtjeve vlasti odgovorile snažnom represijom. Dakako, radi se o samo jednom segmentu prijezira, koji se taložio kod brojnih skupina, od *Pied-Noir*, boraca FLN-a do tzv. *Harkija* (muslimani koji su se borili na strani francuske vojske, te su nakon povlačenja Francuza doživjeli strašnu sudbinu), čiji su motivi bili izrazito povezani s gospodarskim uništenjem ruralnih krajeva i time izazvanim strahom od siromaštva i gubitka zemlje.¹³ U fokusu autorova istraživanja tako su slojevi prijezira izazvanih kolonizacijom i s njome povezanim poniženjem naroda na zauzetim prostorima. Dakako, postoji i razlika u stupnjevima. Ferro ističe da je posebno u slučaju islamskih zemalja, poniženje koje su doživjeli stanovnici kolonijalnih posjeda izrazito veliko. Radi se o zemljama u kojima je nacionalna memorija još čuvala živa sjećanja na vrijeme kada su bijeli kršćani u Alžiru ili Egiptu bili robovi muslimana, kada su vladali Osmansko Carstvo i islam. Autor zaključuje kako najjača reakcija protiv poniženja izazvana kolonizacijom i revolt protiv modernosti nastaje upravo na područjima koja su bila u najmanjoj mjeri „kontaminirana“ europskom ekspanzijom. Radi se prvenstveno o Egiptu, Iranu 1979. godine, Afganistanu i paštunskom području, Jemenu te Arapskom poluotoku.¹⁴ I napade Al-Quaide Ferro povezuje s tim poniženjem koje je preraslo u prijezir Zapada i zapadnog svijeta, upozoravajući da se i sam Bin Laden 2001. nakon napada na WTC i Pentagon pozivao na „osamdeset godina ponižavanja muslimanskih naroda“, misleći pritom na nestanak Osmanskog Carstva i vrijeme Atatürka.

Ferro sličnu inovativnost u istraživanju naizgled poznatih tema i analitičku snagu iskazuje i u esejima vezanima za europsku povijest. Jedan od eseja u knjizi *Resentment in History* bavi se i ulogom ili prisutnošću prijezira u velikim revolucijama, kao što su one iz 1789., 1917., 1968., ali i „kontra-revolucija“ Njemačke koja je zahvatila traumatiziranu državu nakon 1918. i rezultirala Hitlerovim Trećim Reichom. Za Ferra je u svim slučajevima bitan kolektivni identitet grupa u kojima nastaje prijezir i koji dovodi do eskalacije. U slučaju Francuske revolucije, gnjev i prijezir nastao iz više razloga, među kojima je i nesnošljivost starog plemstva i visoke buržoazije koja je živjela bogato, doveo je do strašne mržnje ne samo spram nametnutim porezima i najamninama, već i prema najmanjim simbolima nejednakosti. Uništavani su vjetrokazi na dvorcima, klupe rezervirane za plemstvo u crkvama. Nije bilo dovoljno poništiti privilegije, objekte prijezira, već i sve što je simboliziralo poniženje nižih skupina. Pritom Ferro uočava i posebnu ulogu odvjetnika i pravnika u revolucijama, od Le Chapeliera, Dantona, Robespierrea do Kerenskog, Nabokova i Lenjina, koji su u tim trenucima predstavljali mnogo privlačnije govornike negoli humanisti i filozofi.¹⁵ Uz vrlo

¹² Marc FERRO, *Resentment in History*, Polity Press, 2010., 118 (dalje: FERRO, *Resentment*).

¹³ Benjamin STORA, *Algeria 1830-2000: A Short History*, Cornell University Press, 2004, 101-102.

¹⁴ FERRO, *Resentment*, 121.

¹⁵ FERRO, *Resentment*, 26-27.

inspirativnu i duboku analizu Ruske revolucije, unutar koje posebno naglašava Februarsku revoluciju kao „najpotpuniju“ svih vremena, posebno je zanimljivo autorovo viđenje bunta 1968. godine. On sam ne krije ni svoju involviranost i zapažanja iz tog vremena; u svojoj srži, koliko god to ne želio i priznati, i Ferro je proizvod te revolucije – „osveta događaja“ naspram Braudelu, kako je duhovito naziva Peter Burke,¹⁶ dovela je Ferra i mlađe povjesničare bliže časopisu *Annales*, bliže neprikosnovenom centru tadašnje historiografije. Ferro revolt mladih 1968. u Francuskoj vidi drugačije od onoga u Sjedinjenim Državama, Njemačkoj ili Japanu, makar im je otpor mladih prema roditeljima zajednička karakteristika. Međutim, u Francuskoj, gdje je ta pobuna dovela do političke krize, mladi su se bunili protiv nemoći svojih roditelja koji unatoč nezadovoljstvu nisu bili u stanju preobraziti društvo. Stvorena je paralelna kultura, osjećaj da je potrebno uništiti sve kako bi se moglo promijeniti. Srž paralelne kulture činilo je ono o čemu društvo nije govorilo, odnosno ono što su govorili filmovi Chabrola, Truffauta i Godarda; krivca, prema kojemu je bijes bio uperen, predstavljale su ponovno elite, ovoga puta intelektualne, od Raymonda Arona do Rolanda Barthesa, koji nisu mogli shvatiti značenje nastalog pokreta.¹⁷ Generaciji mladih ljudi koji su se 1968. bunili, glazba i film postali su učitelji. Taj odnos koji ističe Ferro prema filmu, kao i razočaranje u vlastite roditelje, sjajno je oslikan i u filmu Bernarda Bertoluccija *Sanjari*, iz 2003. godine. Mladi buntovnici gledali su na svoje profesore kao na neku vrstu tlačitelja, gospodare znanja koje su monopolizirali i pretvorili u svoju „robu“. U okruženju u kojemu je zatim došlo do parodijskih zahtjeva za jednakošću, otvorio se prostor nastanku prijezira koji su frustracije samo hranile. Na taj je način prijezir povezao različite društvene grupe, koje po svojoj osnovi nisu pokretane istim gnjevom.

U nešto drugačijem eseju, „National Memories as a Way of Preserving Resentment“, Ferro pak istražuje nacije-države i njihovu baštinjenu kolektivnu nacionalnu memoriju, unutar koje su sadržani i korijeni prijezira mnogo stariji nego što su same nacije-države. U njemu se autor posvećuje prijeziru što ga je njegovala nacionalna memorija Poljaka, Francuza, Engleza, Nijemaca i Austrijanaca. Ferro na nekoliko stranica pokušava oslikati „povijest bolesti“ Austrije, od habsburške prošlosti pa sve do današnjeg vremena. Prijezir koji je nastao među austrijskim Nijemcima u vremenima teških nacionalnih sukoba unutar Dvojne Monarhije, Ferro izrazito jasno oslikava katastrofom u koju se pretvorila svečana proslava šezdesete obljetnice vladavine Franje Josipa 1908. godine, a koja je u svojem mikrokozmosu sadržavala upravo sve one eksplozivne sastojke koji će nekoliko godina kasnije raznijeti Monarhiju na komade.¹⁸ O istom je događaju, u nešto širem kontekstu, između ostalih, nedavno pisao Daniel L. Unowsky u knjizi *The Pomp and Politics of Patriotism*, objavljenoj 2005. godine. Iako Ferro u svojem opisu proslave iz 1908. godine spominje među mnogobrojnim neizgodama samo usputno i onu vezanu uz Hrvate, koji su uvrijeđeni predloženim „živim slikama“ (odnosno tzv. *tableaux vivants*), koje su ih prikazivale kao divljake i lopove, skoro otkazali svoj dolazak u Beč, ta kratka opaska itekako bi bila zanimljiva za daljnju analizu, budući da je Ferro ukazao na sjajan izvor o „imagologiji“ Hrvata od strane Bečana.¹⁹

¹⁶ BURKE, *The French Historical Revolution*, 43.

¹⁷ FERRO, *Resentment*, 51-52.

¹⁸ FERRO, *Resentment*, 88.

¹⁹ FERRO, *Resentment*, 90.

Ferro se u svojoj kratkoj analizi dotakao vrlo važnih pitanja. On, dakako, ukazuje i na bolno vrijeme nakon rata, kada je od velikog Austrijskog Carstva nastala mala državica kojoj je zabranjeno pripojenje Njemačkoj, iako su upravo prema istom tom načelu samoodređenja oduzeti golemi teritoriji do tada pod njenom upravom. Ferro sjajno uočava kako se tijekom 20. stoljeća ta bolna sjećanja na vrijeme nacionalnih konflikata i poraz austrijskih Nijemaca iz 1919., s kojima je rastao prijezir prema drugim nacionalnostima i vjeroispovijestima, povezuju i s dinastijom Habsburgovaca. Upravo zato autor i navodi razgovor Hitlera i austrijskog kancelara Schuschnigga, u kojemu Führer iznosi vlastiti sud o austrijskoj povijesti riječima da je čitava prošlost Austrije bila samo jedna neprekinuta izdaja naroda od strane njenog vodstva.²⁰ O Hitlerovoj mržnji naspram Habsburgovcima govori i mladi povjesničar Timothy Snyder u knjizi *The Red Prince* iz 2008., upozoravajući na činjenicu da je čitava akcija invazije na Austriju nazivana „operacija Otto“, budući da je opcija restauracije Habsburga pod Ottom Habsburškim bila opcija koja bi vjerojatno spriječila *Anschluss*. Ta mržnja prema Habsburgovcima i prijezir prema staroj Monarhiji postoji i u današnjoj Austriji, potpomognuta nikada do kraja izvršenom denacifikacijom, koju Ferro povezuje s činjenicom da su i Churchill i Roosevelt u nacizmu i Hitleru vidjeli sjeveroistočni pruski vojnički mentalitet, mnogo više negoli njegove austrijske korijene. Brza promjena političkih ciljeva nakon 1945., važna uloga Austrije u Hladnom ratu nije dala vremena za obračunavanje s poviješću niti mogućnost da se Zapadni saveznici prema Austriji odnose kao prema pobijeđenoj zemlji. Kada je prije nekoliko mjeseci organiziran sprovod Otta, sina posljednjeg habsburškog cara Karla, austrijske novine bile su prepune protesta s lijeva i desna. Kritizirala se nazočnost predstavnika vojske i države, te predsjednika koji je simbol Republike.²¹ Određeni predstavnici lijevice, koji i danas u Republici vide jedino jamstvo za liberalnu Austriju i zaštitu od „tiranskog“ režima Habsburga, svjesno ili ne, baštine gnjev i prijezir koji je djelomično doprinio političkom rasulu međuraća i uslijed kojega se i dalje zaboravlja na vrijeme Drugog svjetskog rata i na nacističke progone Židova iz Beča, koji se ni po čemu, osim po većoj učinkovitosti, nisu razlikovali od sličnih takvih u Njemačkoj.

Prijezir i povijest prijezira u svim detaljnije navedenim slučajevima povezani su i s varljivom nacionalnom memorijom i s potiskivanjem povijesti. U povijesti se pojavljuju svako toliko i okidači, koji potisnutu povijest i u njoj sadržan prijezir i bijes ponovno dovode na vidjelo: afera Waldheim, Haiderov ulazak u koalicijsku vlast 2000. godine ili objavljivanje knjige francuskog generala iz vremena Alžirskog rata, Paula Aussaressesa *Pour la France: Services spéciaux 1942-1954* iz 2001., te njegov intervju godinu dana ranije, u kojemu potvrđuje i opravdava mučenja u vrijeme rata, zaključujući da *ne žali ni za čime*.²² Autor tako neizravno govori i o ulozi povjesničara, koji je svojim, uvijek barem djelomično pristranim interpretacijama povijesti, doprinio nastajanju i taloženju prijezira, ali je i svojim raspravama i tribinama ponekad okrenuo pozornost na goruće probleme ili ih čak primirio.

Upravo istraživanja poput onih Marca Ferra izrazito su korisna u otvaranju novih perspektiva, prikazivanju dugoročnih posljedica koje su neki procesi pokrenuli. Pritom ne

²⁰ FERRO, *Resentment*, 87.

²¹ „Habsburg Begräbnis: Der höfliche Angreifer“, *Die Presse*, 17. VII. 2011.

²² Vidi: www.youtube.com/watch?v=uad12qSQyAQ (pristup ostvaren 11. VII. 2011.).

pada u zamku koja se kod ovakvih istraživanja unaprijed postavlja: Ferro ne tvrdi da je prijezir ključan u svim bitnim procesima koji su se odvijali u 20. stoljeću. On ne namjerava čitavu povijest objasniti kroz proučavanje prijezira, već izdvaja i pronalazi korijene prijezira u povijesti, te prikazuje dugotrajnost njegovih posljedica. Među najvažnijim opažanjima Marca Ferra jest ono da je prijezir često recipročan; tako u mnogobrojnim slučajevima u povijesti nije zahvatio samo jednu, očiglednu stranu koja je, primjerice, potlačena, orobljena, potisnuta ili poražena, već i onu drugu, naizgled snažniju stranu. U nekim se slučajevima to događa istovremeno, u nekima se, pak, prijezir jedne društvene skupine naspram druge javlja u ciklusima ili lančano. Gotovo u svim svojim primjerima Ferro je usmjeren na 20. stoljeće, iako njegovo dalekosežno istraživanje pokazuje koliko su događaji iz čitavog prošlog stoljeća duboko povezani s prijašnjim vremenima. Uz mnogobrojne filozofe i književnike (posebno mu je važan Dostojevski), Ferro na karakterističan način kao izvore, ili medij kroz koji se pojedine situacije jasno iskazuju, koristi i filmove. Od klasika kao što je *Buntovnik bez razloga*, do slabije poznatih *1. april 2000* Wolfganga Liebeneinera i *La Nouba des femmes du Mont Chenoua* Assije Djebar. Tako Ferro uspijeva ne samo temom, nego i pristupom uhvatiti duh Braudelove škole Analā i ujedno ostaviti dubok vlastiti dojam, bez obzira na to što se zaustavlja na važnim događajima ili bavi istaknutim osobama. Tako Ferro u suštini radi ono što je 1968., u vrijeme studentskih nemira u Francuskoj, François Furet zaključio da je zadatak povjesničara, a Ferro kasnije u jednom svojem drugom djelu citirao: „Današnji je povjesničar (...) prestao govoriti o tome što se dogodilo; odnosno, prestao je birati – između onoga što se dogodilo – što god mu se činilo prikladnim za narativ, ukus ili interpretaciju koju želi iskazati. Kao i kod njegovih kolega u humanističkim znanostima, on mora reći što traži, sabrati materijale koji su važni za njegovu raspravu, predstaviti svoju hipotezu, svoje rezultate, svoje dokaze, svoje neizvjesnosti“.²³

Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Jedan hrvatski politički emigrant

Tomislav Krolo, *Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*

Zagreb: Vlastita naklada, 2009., str. 488

Knjiga Tomislava Krole pod naslovom *Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, sastoji se od sljedećih poglavlja: *Od Kamenskog do Solingena, O iseljavanju poslije Drugoga svjetskog rata, Hrvatski narodni odbor (HNO), Hrvatski oslobodilački pokret (HOP), Hrvatska politička organizacija i 10. travanj 1941. godine – Dan hrvatske državnosti, Atentati, ubojstva i otmice hrvatskih emigranata, Na putu ka neovisnoj slobodnoj Hrvatskoj*. Uz navedeno, knjiga sadrži *Proslav i Pogovor* – te dodatke i kazalo imena.

²³ Marc FERRO, *Cinema and History*, Wayne State University Press, 1988., 28.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 43

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2011.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 43

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Damir Boras

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek),
Hrvoje Petrić (rani novi vijek), Željko Holjevac (moderna povijest),
Tvrtko Jakovina (suvremena povijest), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest),

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,
Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,
znanstvenog projekta „Triplex Confinium - hrvatska višegraničja
u euromediterranskom kontekstu“

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

Hitra produkcija knjiga d.o.o.

Tiskanje dovršeno u prosincu 2011. godine

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*